

გ. დოჩანაშვილის პროზის მხატვრულ-სტილისტიკური მახასიათებლებისათვის („სამოსელი პირველი“)

გამორჩეული და ნაირგვარია გურამ დოჩანაშვილის პროზაული სამყარო. მკითხველის ყურადღებას იქცევს მწერლისეული მეტაფორა-შედარებანი, ეპითეტები, კომპოზიტური ფორმები, სტილებრივი მახასიათებლები და მრავალი სხვა.

გ. დოჩანაშვილი სიტყვათქმნადობის დიდოსტატია. თვალშისაცემია მწერლის მიერ საგანგებოდ შეთხზული რამდენიმესიტყვიანი ერთეულები, რომელთა მოხმობა განსაკუთრებული ექსპრესიით წარმოაჩენს სათქმელს. ამ თვალსაზრისით საინტერესო მასალას წარმოგვიდგენს „სამოსელი პირველი“.

ნაწარმოებში საკმაოდ ხშირია **არსებითი + არსებითი** სტრუქტურის ოდენობები, რომელთა პირველი ნაწილი წარმოდგენილია არსებითი სახელის ნათესაობითი ბრუნვით. ეს უკანასკნელი გამოიყენება როგორც მხოლოობითი, ისე მრავლობითი რიცხვის ფორმებით: „ნეტავ, რა გეშველებოდათ, რომ მოსულიყო ორი **ბალახისფერი** კაცი [დოჩანაშვილი 1990: 211]; „წამალი ეკავა ხელით – ისიც მუქი მწვანე, **თვალებისფერი**“ (გვ. 229).

„ბალახისფერი“ და „თვალებისფერი“ კომპოზიტები მხოლოდ ფერის მიხედვით როდი წარმოაჩენენ დასახასიათებელ ობიექტებს. **ბალახისფერი** „ბალახისნაირს“, „ბალახის თვისების მქონეს“ გამოხატავს ამავედროულად, ხოლო **თვალებისფერი** მიგვანიშნებს სწორედ თვალებისთვის დამახასიათებელ განსაკუთრებულ ფერზე – მუქ მწვანეზე. ამ ფერისა, რა თქმა უნდა, უამრავი საგანი შეიძლება იყოს, მაგრამ სულ სხვაა მუქი მწვანის ეფექტი, რომელიც თვალებიდან გამოკრთის.

სხვაგვარი წარმოებისაა **ქვა-ბოროტება** კომპოზიტი. არსებითი სახელები – **ქვა** და **ბოროტება** ერთმანეთთან მარტივად მიერთებული დეფისიანი ფორმა როდია. მთლიანობაში კომპოზიტი სახელი **ბოროტების** განსაკუთრებულ სახეობაზე, გაკერპებულ – ქვანარეც

ბოროტებაზე – მიგვანიშნებს: „თუმცა ტირილი ადამიანს აშშვიდებს ხოლმე, იმას პირიქით, **კვა-ბოროტება** შინაგანი გაუჯდა“ (გვ. 274).

სხვა შემთხვევაში კომპოზიტის ნაწილები ერთმანეთს „ჩამო-თვლის“ შინაარსით უკავშირდება. მაგ.: **სალამ-ვაჭრობა** (= სალამი და ვაჭრობა), **სალამ-გამარჯობა** (= სალამი და გამარჯობა): „**სალამ-ვაჭრობაში** თავს შევავყარებ, ხომ იცი, ჰალე, ჩემი ტკბილი ენა“ (გვ. 582); „**სალამ-გამარჯობა**, ჰალე, მე მომაგრებული ვარ თქვენზე“ (გვ. 400). საინტერესო ჩანს ეს უკანასკნელი – სინონიმებზე აგებული კომპოზიცია.

დადასტურდა ექვსნაწილიანი კომპოზიტიც: პირველი ხუთი სიტყვა ფუძის სახით წარმოდგენილი არსებითი სახელია, ხოლო ბოლო კომპონენტი – მრავლობითი რიცხვის ფორმით გამოხატული **-იან** სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი – ზედსართავი, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში, წინადადების სემანტიკიდან გამომდინარე, ვითარებით ბრუნვაში დგას. მაგ.: „შორეულ კედელს წამით ბურღავდა ელვარე სხივი, უშუპირფასეს **საყურე-ქამარ-დიადემა-ყელსაბამ-სამაჯურ-ზექდებიანად** ირიბად გამოსხლეტილი“ (გვ. 459).

ხშირად კომპოზიტის პირველი ნაწილი შესადარებელ ობიექტს წარმოადგენს (ამ სახის ფორმები ზემოთაც იყო დასახელებული: **ბალახისფერი, თვალებისფერი**, მაგრამ იქ კომპოზიტის პირველი ნაწილი ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით გამოსახებოდა), მაგ.: **ნამცხვარ-ყვავილა**, რაც ყვავილისებრი ნამცხვრის (ყვავილივით ნამცხვრის) შთაბეჭდილებას ტოვებს: „ზე დიდის უნდობლობით დასცქეროდა რომელიმე დაუჯერებელ **ნამცხვარ-ყვავილას**“.

ანალოგიური წარმოებისაა **სათამაშო-საჩუქარი** ტიპის კომპოზიტები. ამ შემთხვევაშიც იგულისხმება არა ცალ-ცალკე აღებული „სათამაშო“ და „საჩუქარი“, არამედ ერთი ცნება – **საჩუქრადქცეული სათამაშო**: „ის მშვენიერი **სათამაშო-საჩუქარი**... ქალბატონ არიადნას მიუტანა“ (გვ. 244).

ცალკე გამოიყოფა გამიმღეობებული კომპოზიტები. ამ შემთხვევაში კომპოზიტის ბოლო ნაწილი, ბუნებრივია, ყოველთვის მიმღეობა იქნება (წარმოდგენილ მაგალითებში – საობიექტო მიმღეობები), ხოლო პირველი და მეორე კომპონენტები შეიძლება იყოს მეტყველების სხვადასხვა ნაწილი.

დასტურდება არსებითი + არსებითი + მიმღეობა სტრუქტურის ერთეულები:

ა) პირველი და მეორე კომპონენტები არსებითი სახელება (თავისთავად კომპოზიტები): „მომცრო ღელესთან ჩაირბინა და იქლა იტირა, ფუმფულა ხავსში **ცვირპირჩარგულმა**“ (გვ. 274); „ქუჩაში გასასვლელი კარისაკენ **თავგვირგვინმოგლეჯილი** გაიქცა“ (გვ. 269). **ცვირპირჩარგული** ფორმა ნათლად წარმოაჩენს პერსონაჟის სევდიან განწყობას, ხოლო **თავგვირგვინმოგლეჯილი** ფორმისაგან ზუსტად შეიგრძნობა მოქმედი გმირის სწრაფვა მიზნისაკენ.

ბ) გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როცა კომპოზიტის პირველი ნაწილი ფუძის სახით წარმოდგენილი, ერთ სიტყვად ქცეული მსაზღვრელ-საზღვრულია (უკვე გაკომპოზიტებული, რომლის პირველი ნაწილი ნათესაობითბრუნვისფორმიანი ერთეულია), მაგ.: „ამბობდა უგო, წითლად **გულისპირშეღებილი**, საკუთარი სისხლით...“ (გვ. 316); „...მუხლებზე გადაშლილ ქალაღში... **ბატისფრთამომარჯვებულ** უქმურს შესცქეროდა“ (გვ. 322); „ძლივს ახედა მოკუნტულმა მუცელზე **ხელისგულმიხუტებულმა** დინომ“ (იქვე).

გულისპირშეღებილი მოცემულ კონტექსტში ზუსტად მიესადაგება იმ განწყობას, რომელიც საკუთარ სისხლში ამოვლებულ პერსონაჟს შეეფერება; ასეთივე პოეტური ოსტატობითაა დამბნბნილი სიტყვა **უქმურის** მსაზღვრელად **ბატისფრთამომარჯვებული** კომპოზიტი, ხოლო ტკივილისაგან შეწუხებულ გმირს ხელები მუცელზე აქვს მიხუტებული და ეს მდგომარეობა კომპოზიტურ ფორმაში აისახება.

არის ისეთი შემთხვევაც, როცა სამსიტყვიანი კომპოზიტის პირველი ორი ნაწილი ფუძის სახითაა წარმოდგენილი (**ცალმხარ**), ხოლო ბოლო კომპონენტი (კომპოზიტისა) მიმღეობაა: „**ცალმხარმიზიდულმა** რიგობეტომ კი ჯიბიდან მხოლოდ აბრეშუმის ცვირსახოცი გამოაძვრინა“. აქაც მწერლის მიერ ორიგინალურად შექმნილი კომპოზიტი ზუსტად ასრულებს იმ ექსპრესიულ ფუნქციას, რომლის გამოხატვასაც ავტორი მას აკისრებს.

გამოიყო ისეთი შემთხვევებიც, როცა კომპოზიტის ორივე ან სამივე კომპონენტი მიმღეობის ფორმითაა წარმოდგენილი (მაგ.: შემკულ-შელამაზებული, მოზელილ-ათქვეფილი, შემწვარ-მოშუმულ-მოხარშული, შემწვარ-მოხრაკულ-დაბრაწული): „ამ საქმეში სახელგანთქმული დედაკაცის ხელით **მოზელილ-ათქვეფილი, შემკულ-შელამაზებული...**“; „აჰ, რა არ გახლდათ – კალაბრიული ხბო და გოჭები, ძროხა და ცხვარი; ათასნაირად დამზადებული, **შემწვარ-მო-**

შუშულ-მოხარშული“ (გვ. 155); „მუცელზედაც კი უნდა ეტყობოდეს ადამიანს კაცობა აბა? **შემწვარ-მოხრაკულ-დაბრაწულებს** მოგართმევ სულ“ (გვ. 360).

სასუბიექტო მიმღეობის ფუნქციას ასრულებს სამწევრიანი კომპოზიტი – **საჩუქართსაქმისმწარმოებელი**, რომელშიც პირველი წევრი ნართანიანი მრავლობითის ნათესაობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი, რასაც მოჰყვება ასევე ნათესაობითბრუნვის-ფორმიანი (მხ. რ.) მსაზღვრელი და სასუბიექტო მიმღეობა: „**საჩუქართსაქმისმწარმოებელი** შიშველი ანისეტო და დიდი მარშლის პირადი აღმსრულებელი უძელო კადიმა“ (გვ. 551).

როგორც წარმოდგენილი კონტექსტიდან ჩანს, ანისეტო კარგად აბამდა თავს საჩუქრების განაწილებას, ამიტომაც მოიხმო მწერალმა შესაბამისი შინაარსის გამოსახატავად არაორდინარული კომპოზიტი.

საინტერესო აღმოჩნდა **არსებითი + მიმღეობა** ტიპის კომპოზიცია. ერთ შემთხვევაში კომპოზიტის პირველი ნაწილი ფუძის სახით არის წარმოდგენილი (ქუდჩამოფხატულნი), ხოლო მეორე შემთხვევაში კომპოზიტი სამწევრიანია (ფუძის სახით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელი + ფუძის სახით წარმოდგენილი არსებითი სახელი + საობიექტო მიმღეობა ნართანიანი მრავლობითი რიცხვის სახელობით ბრუნვაში: „თვალეზზე **ქუდჩამოფხატულნი, ცალფეხმოკეცილნი** მიეყრდნობოდნენ კედელს“ (გვ. 341).

დომენიკოს ადელვებულ სულიერ მდგომარეობას ზუსტად მიესადაგება „გორგალგაჩრილი“ კომპოზიტი: ყელში **გორგალგაჩრილი** დომენიკო კი ამ სულიერ მუსიკაზეც ძლივს იკავებდა მსხვილ, მძიმე ცრემლებს“ (გვ. 444).

სიტყვა „ორეულის“ მსაზღვრელად გვხვდება კომპოზიტი „**ჩრდილდაფენილი**“: „ჯერ ავად უცინოდა ტორტმანა **ჩრდილდაფენილი** ორეული“ (გვ. 394).

საინტერესო ჩანს სიტყვა „ბალახის“ კომპოზიტური ეპითეტით („**ფლოქვდადგმული**“): „მცირედ ჩაცურდებოდა ერთი პეშვი სილა და **ფლოქვდადგმული** ბალახი იმართებოდა“ (გვ. 410).

განსაკუთრებული სიყვარული შეინიშნება გმირისა საკუთარი საკრავის მიმართ კომპოზიტში „**საკრავმიხუტებული**“: „ის კაცი კი, **საკრავმიხუტებული**, ვერც ვერაფერს ხედავდა ალბათ“.

ერთგვარი სიმყუდროვის, ოჯახური იდილიის წარმოსაჩენად მწერალი მოიხმობს საინტერესო კომპოზიტებს: **საბანმოკეცილი**, **ნოხგადმოფენილი**, **ლოყადადებული**, **ყვავილმონატული**, **მუთაქამოდებული**: „სადამოობით ბუხართან ისხდნენ, ნიკაპთან **საბანმოკეცილს**, რალა თქმა უნდა, ეძინათ ღამით“ (გვ. 153); „**ნოხგადმოფენილ** აივანზე მოძრავი, ცქრიალა დედაბერი მიმოდიოდა“ (გვ. 494); „ღამით მშვიდად ეძინა, ხელის გულზე **ლოყადადებულს**“ (გვ. 84); „სამფეხა სკამს მიუჩოჩდებოდა მანუელო და მომცრო აბგიდან **ყვავილმონატულ** ნამცხვრებს იღებდა“; „ბუხართან მხარ-თემოზე იწვა ქალი, ტერეზა, მკლავებქვეშ **მუთაქამოდებული**“ (გვ. 253).

„სიყვარულით გამომცხვარი ტკბილეულის“ შინაარსი გამოხატულია „სიყვარულ-ჩატნული“ ფორმით: „შორიახლოს აკვივლებული ტურებისაკენ გატყორცნიდა ქალთა **სიყვარულჩატნულ** ნამცხვრებს“ (გვ. 410).

დამაბული შინაგანი მდგომარეობის აღსანიშნავად ვხვდებით კომპოზიტებს: **ნერწყვმოძალებული**, **შიგანმომჯდარი**, **ზიზღნაჭამი**: „**ნერწყვმოძალებულს**, მაგრად მოეკუმა პირი და, **შიგან-მომჯდარი**, სიმწრის ცრემლებად იღვრებოდა“ (ამ წინადადებაში მეორე კომპოზიტი – **შიგანმომჯდარი** მიღებულია „შიგან“ ფორმისა და სასუბიექტო მიმღეობის შერწყმით). მიმღეობას წარმოადგენს შემდეგი კომპოზიტის მეორე ნაწილიც – **ზიზღნაჭამი**, რომელიც ხაზს უსვამს ზიზღისაგან გულარეული გმირის განცდას: „ჭინჭარს და გვიმრას შესეკეროდა, **ზიზღნაჭამს** ნერწყვით ევსებოდა პირი“ (გვ. 413).

საოცარი ჩანს „ადამიანისგან თუნგზე გადადებული ცახცახის“ გამოხატვაც: „**ცახცახადადებული** თუნგიდან ყელით-მუცლამდე ჩაელვარა ცივი, უსიამო წყალი“ (გვ. 546).

გამოიყო აგრეთვე **მზერამიწებებული**, **თვლემამორეული**, **წვიმადავიწყებული**, **ზმორებაატეხილი**, **გალიაშემოვლებული**, **სახეაქავებული**, **საწებელამოვლებული**, **სინათლესახლეტილი** ტიპის გამომღეობებული ფორმები. ერთ შემთხვევაში კომპოზიტებით წარმოდგენილია ადამიანთან დაკავშირებული ეპითეტები (**მზერამიწებებული**, **სახეაქავებული**, **თვლემამორეული**, **ზმორებაატეხილი**): „დაღონებული იდექებოდა ედმონდო, ბოლოკზე **მზერამიწებებული**“ (გვ. 278); „დიდი მარშალი ედმონდო ბეტანკური კი ერთხანს **სახეაქავებული** უმზერდა“ (გვ. 415); „**თვლემამორეულ** რონალდოს ფულისადმიც კი გაუქრა ეშხი“ (გვ. 278); „**ზმორებაატეხილი** სხეუ-

ლის ყოველი ნამცეცი სასიამოვნოდ იწიწკნებოდა“ (გვ. 399). მეორე შემთხვევაში – კომპოზიტი-ეპითეტები რა ჯგუფის სახელებს მიემართება (**სინათლესახლეტილი**, **საწებელამოვლებული**): „მკერდზე უწესრიგოდ ფეთქდებოდა **სინათლესახლეტილი** ნამცეცები“ (გვ. 250); „პატარა ხანში ცხარე **საწებელამოვლებული** „ქათმის წიხლიც“ მკერდზე დაუვარდა“ (გვ. 254).

ცალკე გამოსაყოფია განსხვავებული აგებულების კომპოზიტი, რომელიც ოთხი ნაწილისგან შედგება – **ცალშიშველფეხმოდუნებული**: „იწვოდნენ სოფლად მხოლოდ ერთი ღამით დაბანაკებული ჯამბაზები, კუნაპეტში **ჩირადდნებათამაშებული**, **ცალშიშველფეხმოდუნებული** ქალისა“ (გვ. 709). ამავე კონტექსტში დასტურდება სხვა კომპოზიტიც – **ჩირადდნებათამაშებული** – არსებითი სახელის მრავლობითი რიცხვის ფორმისა და საობიექტო მიმღეობისაგან მიღებული.

ზოგჯერ კომპოზიტები გარეგნულად ახასიათებს ადამიანსა თუ ცხოველს: **წარბებგადაბმული**, **ყვრიმალებდაბერილი**, **ქუსლებჩასობილი**: „ღვინიან ჯამში ფხვნილს აზავებდა სქელი, **წარბებგადაბმული** კამორელი“ (გვ. 587); „**ყვრიმალებდაბერილი**, თავის შემახილს აგვიანებდა“ (გვ. 246); „და ისევ გაქანდებოდა ფერდებში **ქუსლებჩასობილი** ფაშატი“ (გვ. 398).

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როცა კომპოზიტის ორივე წევრი მრავლობით რიცხვშია: ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითში ამ სახისაა პირველი კომპოზიტი, ხოლო მეორე ფორმაში კომპოზიტის პირველი ნაწილი მხ. რიცხვის ფორმითაა დადასტურებული (ხელებდახვეულნი, პირმოზრეცილნი): „**ხელებდახვეულნი**, **პირმოზრეცილნი**, თვალებს ჭუტავდნენ“ (გვ. 97).

ორიგინალური წარმოებისაა აგრეთვე კომპოზიტი **ფსევდოკეთილმოუზარი**: „შენი გულისთვის სულ სხვა ქალაქში ექსპერიმენტალურად ავალაპარაკე **ფსევდოკეთილმოუზარი** – დუელიო“ (გვ. 449). ამ ფორმაში სამი სიტყვით ზუსტად არის დახასიათებული პერსონაჟის სახე.

გამიმღეობებულ კომპოზიტთა პირველი ნაწილი შეიძლება იყოს: ა) საობიექტო მიმღეობა (**მოზელილ-ათქვეფილი**, **შემკულ-შელამაზებული**...) (შესაბამისი მაგალითები ზემოთ იყო წარმოდგენილი); ბ) უკვე გაკომპოზიტებული სახელი (შავტანსაცმელ-, ცუდგუნება-, წითურბალან-, სველთმა-, ალესილკბილებ-), მაგ.: „**შავტან-**

საცმელაფრიალებული მენდეს მასული უკვე დიდ კასრზე იდგა“ (გვ. 112); **„ცუდგუნებაგადაყრილი** დიდი მწყემსი აუჩქარებლად გამოცლიდა სასმისს (გვ. 410); „გააჟრჟოლა და **წითურბალანაშლილ** ციკანსაც ასე დაეკითხა...“ (გვ. 529); „მაგრამ ჟოაო ნამდვილად მაშინ გაცეცხლდა, სახეზე მძიმედ **სველთმაჩამოშლილმა** მანუელომ თავი მკვეთრად რომ გაიქნია“ (გვ. 492); „გაფითრებული, თმაშლილი, **ალესილკბილებდარტყნილნი** ჟაგენსოები დროდადრო აფეთქებული სიძულვილით მკვეთრად გაიწევდნენ მისკენ“ (გვ. 550).

დასტურდება კომპოზიტთა შემდეგი სრულტურული ტიპებიც:

ა) **ზედსართავი + ზმნიზედა** (ლურჯ-წითლად): „**ლურჯ-წითლად** შეღებილი მტვრის ნამცეცები მძიმედ დაცურავდნენ ფარფატა სვეტებში“; ბ) **ზმნიზედა + მიმღეობა**: „ის მშვენიერი სათამაშო-საჩუქარი, რომელიც მან დღეს ჩვენს **მარადუბერებელ** ქალბატონ არიადნას მოუტანა...“ (გვ. 224); „ქალაქში ხშირად დაიძურწებოდა ხოლმე სიხარულს **წინასწარატანილი**“ (გვ. 366); გ) **ზმნიზედა + ზმნიზედა**: „აი, მე, **გაის-შარშან**, ორი წლის უკან, რაღა, სხვა ქალაქში ვმუშაობდი“ (გვ. 302); დ) **რიცხვითი სახელი + არსებითი სახელი + მიმღეობა**: „აჰ, როგორ სძინავთ, სიყვარულისგან **მრავალეკალნამგერები** სხეული აებურძგლებოდა ზეს“ (გვ. 421).

ტექსტში გვხვდება ფუძეგაორკეცებული კომპოზიტებიც. ერთ შემთხვევაში კომპოზიტის ნაწილებში იცვლება ხმოვანი ბგერა (**ბიჭ-ბუჭობა**), მეორე შემთხვევაში ფუძე უცვლელად გაორკეცდება (**უსახელო-უსახელო**). მაგ.: „აქა-იქ ქალებიც ჩანდნენ და **ბიჭბუჭობასთან** ერთად რამდენიმე დარბაისელი მოქალაქე მოსულიყო“ (გვ. 174); „ეს მინდორიც მოიფინება ფერადი, **უსახელო-უსახელო** ყვავილებით“ (გვ. 140).

რომანში უხვად მოიპოვება **ზედსართავი + ზედსართავი** (-იან, -იერ, -ოვან სუფიქსებიანი წარმოქმნილი სახელები) ტიპის კომპოზიტები: „ორმა სერთანელმა მწყემსმა შორიდანვე შენიშნა უცნაური **გრძელტანსაცმლიანი** მომავალი“ (გვ. 402); „კოფოზე მჯდარმა **გრძელმართახიანმა** კაცმა აგდებულად გადმოხედა ყველას“ (გვ. 110); „კადიმა, იქვე, ტახტზე მდგარი გალიისაკენ გააცოცხლდა ხელს და **დიდკანგებიან** კატას უშვებდა“ (გვ. 434); „ქალის მიღმა, ვიღაც ახოვანი, **შავწამოსასხამიანი** კაცი შევნიშნეთ, სიმაღლისაკენ ხმალამოწვილილი გამორბოდა“ (გვ. 80); „იმ თორმეტ კაცთაგან ყველაზე უკეთ ჩაცმულმა, **ბრჭყვიალაღილებიანმა** სკარპიოზოს სახლს მიაშუ-

რა“ (გვ. 368); „მშვენიერ ქალს, **მაღალვარცხნილობიანს**, აივნიდან ვარდი ესროლა“ (გვ. 133); „სამად-სამი მხლებელი ამოსდგომოდა... შიშველი ანისეტო და პირადი ჯალათი, **გრილსისხლიანი** კადიმა“ (გვ. 453); „რა დიდებული კურტაკი ეცვა, სულ ვერცხლის **მზინაგ-ლილებიანი**“ (გვ. 488); „სულ სხვა სხეულზე სხვა თავი ედგა – **ნაზსახიანს** და **თხელნაკვთებიანს**“ (გვ. 527); „მოწყენილი **კამკამაქერქიან** ხეს ახედავდა და გახალისებული, წამსვე კენწეროზე მოექცეოდა“ (გვ. 85); „ყვავილების ქვეყანაა, ჩოოქვით შემოვიარეე, – ალერსიანად უმღერდა მარშალს **წვრილკოკლოზინაყელიანი** კარის ლირიული ტენორი – ეზეკიელ ლუნა“ (გვ. 459). „**მაღალბედნიერი** ყოფილიყოს და-მშვიდების ნავთსაყუდარი, ჰალე“ (გვ. 368); „ყოველი ჯურის და-მპყრობელთაგან გამორჩეული, უბოროტო და **ვრცელსულოვანი**“ (გვ. 533); „კარის ტენორი, ეზეკიელ ლუნა ჩვეული ოსტატობით მღეროდა კარგ და ლამაზ და **ფერადსიტყვოვან** სიმღერებს“ (გვ. 665).

დასტურდება ისეთი კომპოზიციებიც, რომელთა ყველა კომპონენტი **-იან** სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელია: „მალიან კარგი, – აბმობდა ედმონდო ბეტანკური და **ხელთათმანიან-თხილიან** თითებს პირში უდებდა“ (გვ. 451); „გადამძიმებული ბუჩქები **ფესვიან-კლანჭებიანად** მალიან დაღონდნენ“ (გვ. 635); „რადგან ჩემს გადაცმულებს, უმრავლესობას, **პარიკიან-ულვაშებიან-სათავალიანადაც** სცნობდნენ, ახალი კადრი გამოვიყენე“ (გვ. 640); „ლამაზ-ქალაქში კოხტა, **წვეტიანსახურაგებიანი** სახლები იდგა“ (გვ. 133); „აფორიაქდა პოლკოვნიკი სეზარ და ხავერდის **ნიღბიან-მოსასხამიანი** ქალი“ (გვ. 472); „**კედლებიან-ჭერიანა** ყავისფრად მორიალებულ ოთახში პოლკოვნიკი სეზარ რბილ სავარძელში გადაფარულიყო“ (გვ. 400); „**კედლიან-იატაკიანა** ფილებით მოჭედილ ოთახში, მარტოდმარტომ ჩარაზული კარი ერთხელ კიდევ შეამოწმა“ (გვ. 393).

არის ისეთი შემთხვევებიც, როცა კომპოზიტის პირველი ნაწილი მიმღეობაა, ხოლო მეორე – **-იან** სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი: „ხორციც ეკიდა ბასრ კაუჭებზე მძიმე, **ჩახუნებულსისხლიან** ნაჭრებად“ (გვ. 514); „სარჩულში საიდუმლოდ **ჩაკერებულორდენებიანი** ქურთუკისკენ დიდად უცნაურად გაემურა“ (გვ. 532).

დადასტურდა ისეთი ვარიანტიც, როცა კომპოზიტის პირველი ნაწილი ზედსართავი სახელია, მეორე – წარმოქმნილი ზედსართავი (კერძოდ, წარმომავლობის სახელი): „**ლამაზ-ქალაქელი** სერვი-

ლიო გრაგნილით ხელში...“; „შემოვიდა სენიორ ჯულიო, სიდარბასლით ცნობილი **ლამაზ-ქალაქელი**“.

გვაქვს ისეთი მაგალითიც, როცა კომპოზიტის ორივე ნაწილი ზედსართავი სახელია (ერთი დადებითი, ხოლო მეორე – ოდნაობითი ხარისხისა), მაგ.: „**ლამაზ-ქალაქელი** იმ მთელი თავისი ავ-კარგით მქლავნდებოდა, **ცისფერ-მოვარდისფრო**“ (გვ. 128).

არაორდინარული წარმოებისაა „უსასწაულმოქმედებულესობა“ კომპოზიტიც („უდიდებულესობა“ ტიპის კვალობაზე ნაწარმოები): „იმ გამთბარ სიბნელეში მისი **უსასწაულმოქმედებულესობა** – ვთქვათ ანა-მარია დიდ ველზე მიჰყავს“ (გვ. 286).

ზედსართავი სახელის უფროობითი ხარისხის ორიგინალური ვარიანტია „უსაუკეთესოესი“ ფორმაც. ამ შემთხვევაში ფუძედ აღებულია დანიშნულების სახელი (საუკეთესო): „ეს ჩვენი **უსაუკეთესოესი** ოთახია, მობრძანდით, მოისვენეთ“ (გვ. 126).

გურამ დოჩანაშვილის პროზაში კომპოზიტ სახელებს განსაკუთრებული ემოციური დატვირთვა ეკისრება. ისინი გამოირჩევიან არა მხოლოდ ორიგინალური წარმოებით, არამედ ექსპრესიულობითაც. შეიძლება ითქვას, რომ მწერლის ენაში კომპოზიციას ერთგვარი მხატვრულ-სტილისტიკური მახასიათებლების ფუნქცია აქვს.

ყურადღებას იქცევს მწერლისეული (ასევე არაორდინარული) მეტაფორა-შედარებები, ეპითეტები, ჰიპერბოლები, გაპროვზებანი: „**ეკლიან აღერსად** აღწვდილიყვნენ გარინდული კაქტუსები“ (გვ. 40); „მკრთალი **სინათლე უფართხალებდა** ჭორფლიან სახეზე“ (გვ. 26); „ბორცვის თავზე მდგარი **ხე** სუსტ **ნიაგზე იშმუშნებოდა**“ (გვ. 93); „**გუბეები ახამხამდებოდნენ** შარაგზაზე“ (გვ. 48); „თვალისთვის შესამჩნევი **ზმულით იწელებოდა ნისლი**“ (გვ. 98); „მკრთალი **სინათლე დაბორიალებდა** კუმტ სახეზე“ (გვ. 29); „სუსტი **სინათლე** ისევ **ჯიუტად ეხახუნებოდა** თავსა და ზურგზე“ (გვ. 40); „მე კი **წვერწამახული სიკვდილი** მეპყრა ხელთ და ერთმანეთს შევცქეროდით“ (გვ. 44); „ნაზამთრალ **მიწას სახნისით გადაუსერეს მკერდი**“ (გვ. 47); „მწვანე **თვალეში ნაცრისფერი თევზი გაეკლაკნა**“ (გვ. 191); „სხეულს სასიამოვნოდ **წიწკნიდა** დილის **სიგრილე**“ (გვ. 14); „**მწივანა სვეტი** საზარელი სიმღერით **დაალაგებდა ნაპირზე**“ (გვ. 21); „**ტალღები ჯიუტად ლოკავდნენ** ყავისფრად აჩონჩხილ კლდეს“ (გვ. 22); „რას დაგიდევდათ, ციკნის ხორცი ესურვილებოდა, **უწაკწაკებდა მოშუბული სული**“ (გვ. 648); „დიდად უცხო რამ იისფერი – **აწრია-**

ლებული იისფერი შემობურვოდა და უკანვე მიაჩოჩებდა“ (გვ. 601); „კაპრალს გახედა **ბრჭყვიალა პოლკოვნიკმა**“ (გვ. 603); „ფარფატა ჩრდილებით **ილოკებოდა ზუნდოვანი ოთახი**“ (გვ. 611); „სიოს აყოლილი მკრთალი **ჩრდილების მიწაზე ზოგინიც** რა უცნაური და შემამოფოთებელი იყო“ (გვ. 6); „ლამის ყვავილად **ამოიზარდა შიში**“ (გვ. 376); „**სხაპასხუპით ნათქვამ სიყვარულს** ჰგავდა ყრუ, დაგუდული ეს გულისცემა“ (გვ. 436); „სიჩუმე იდგა და ჟღარუნნი რომ მიილია, მაშინვე **აბაკუნდა ქუჩა**“ (გვ. 317); „**თვალეზამოქარგული ფარდიდან ჭრილობებივით შემოდისოდა** დილის სინათლე“ (გვ. 546); „**აქა-იქ მოკლედ ყიოდნენ მამლები**“ (გვ. 346); „**ცალთვალა შიში**, დაბადებამდე, და უილაჯოდ ქვითინებს ვიდაც“ (გვ. 319); „სუნთქვა ეკვროდა, **რკინადქეული ჰაერის ჩაკებია** სურდა“ (გვ. 289); „ტყეში რომ შევიდა, **გემრიელი ჰაერი** ჩაისუნთქა“ (გვ. 18); „და ეგ რომ მიიცვალოს თუნდაც ძალიან **მშვიდი გარდაცვალებით**, ხომ დაგვჭირეს ყველას **კეთილი თავი**“ გვ. 601); „**ჩუმი გუგუნი** ცალკეული **წვეთების ხმამდე დადიოდა**“ (გვ. 47); „სადღაც ზურგსუკან გაფაციცებით მიიპყრო მთელი თავისი **ყალბი არსება**“ (გვ. 499); „მისთვის უმიზნო დღესასწაულზე **დუნედ გაბრაზებული...**“ (გვ. 37); „ნელა, აუჩქარებლად ილოდნებოდა – ასე **იზოგავდა სიამოვნებას**“ (გვ. 6); „**თანაბრად სუსტად** ცახცახებდა მსხვერპლი“ (გვ. 656); „შიში იყო თუ **ბრმა გამწარება**, სწრაფად მოუქნია დანიანი ხელი“ (გვ. 438); „კადიმამ ერთხელაც **გამოზოგილი სიამოვნებით** ჩაისუნთქა, მერე **კლაკვნადქეული თითები** შეუშვა“ (გვ. 438); „**აგად გაღიმებული** კადიმა გრძელი, უძვლო თითებით მაჯაში სწვდა და ვიწრო დანა მაშინვე, წამში გააგდებინა“ (გვ. 438); „მის დანახვაზე **დუნედ დაინტერესებულმა** მასპინძელმა უდარდელად ჰკითხა“ (გვ. 348); „– ამან სიარულიც იცის!? – **დუნედ დაინტერესდა** სტელა“ (გვ. 444); „იმ ველს მიღმა კი ჰალა იყო, **ატივტივებული**, მეჩხერი, რაღაცნაირად, **მსუყედ გამჭვირვალე**“ (გვ. 490); „და უცებ კიბის თავზე ის ბრგე, **ლოდივით მეომარი** წამოიძრათა“ (გვ. 81); „გაყინული ჩიტები კი **ქვებივით ცვიოდნენ** ირგვლივ და მოყინულ თოვლზე პაწია ღრუბლები ჩნდებოდნენ“ (გვ. 71); „მუხლი გაშალა და საზამთროს დიდი ნაჭერი **ყანწივით მიიყუდა**“ (გვ. 11) და მრავალი სხვა.

გ. დოჩანაშვილის ენას თავისებურ ხიბლს სძენს ფრაზეოლოგიურ სიტყვა-თქმათა მოხმობა: „ძლივს **აითრია წელი**, გაბრუებული გავიდა ეზოში“; „ციყვს **ყურიც** არ **შეუბერტყავს**“ (გვ. 46); „თავბრუ-

დახვეულ სანტოსს **რეჩხი უყო გულმა**“ (გვ. 389); „ნაცნობი ნივთები რომ განათდა, ცოტათი **გული მოეცა**“ (გვ. 274); „თქვენ გაგიმარჯოთ – თქვა ლტოლვილმა და ისევ **აუჩუყდა გული**“ (გვ. 9); „ყმაწვილმა ფრთხილად დააკაკუნა და **სმენად გადაიქცა**“ (გვ. 24).

აღსანიშნავია აგრეთვე ანდაზა-აფორიზმების სიუხვე: „მშობელი მიდის და შვილი რჩება“ (გვ. 515); „ქვეყნად სწორედ იმდენი დაღმართია, რამდენიც აღმართი“ (გვ. 458); „ორმა იცისო, ღორმაც იცისო“ (გვ. 503); „ცდა ბედის მონახვერეაო“ (გვ. 193); „სიფრთხილეს თავი არ სტკივაო“ (გვ. 600); „ოქროს იღებენ მიწის წიაღიდან, ხოლო ცოდნას – ლაპარაკიდან“ (გვ. 185); „ვერ იმღერებს ყვავ-ყორანი იადონის ხმაზე“ (გვ. 153) და სხვ.

გ. დოჩანაშვილის პროზა ამავდროულად პოეზიაც არის (ზოგჯერ). ვკითხულობთ პროზაულ ტექსტს და აღვიქვამთ როგორც პოეტურ ქმნილებას:

„და როცა ცხელა,
ჩვენი ქალაქის ფერად კედლებზე
აშკარად მოჩანს ყოველი ზნარი...“ (გვ. 125).
„და ნუ შეკრთებით, რადგან ისედაც
დროებითა ვართ, აქ, ამ მიწაზე
და სიკვდილისაც ნუ გეშინიათ,
ნურც – არყოფნისა,
ნუ გგონიათ, რომ უცხო ხილია –
დაბადებამდეც ხომ არ ვიყავით.
რა არ მომხდარა ჩვენს გაჩენამდე,
დიდრონ ქალაქებს იღებდნენ ერთნი
და მეორენი – თავყანსა სცემდნენ...
ბნელში ტიროდა პატარა ბიჭი...
ზღვის პირას გძრეელ ნავს უცდიდა ქალი...“ (გვ. 470).

ან კიდევ:

„ყველა, სუყველა მდინარეს ჭვრეტდა,
ოღონდ, ფარულად იცქირებოდნენ,
ერიდებოდათ – თითქოს მდინარე ცოცხალი იყო!
ის კი, მდინარე, უხვი, მდიდარი, ამოზნექილი,
ფერად კენჭებზე გადადიოდა და ათასხმოვან
მარტივ სიმღერას აჩხრიალებდა, აჩურჩულებდა.
აბრჭყვიანებულ გლუვ კუნთებად

ამოსდიოდა ნაზი კუნთები,
მოდიოდა და სულ სულ ყოველ წამს –
ახალი იყო...“ (გვ. 491).

გ. დოჩანაშვილის ენა გამოირჩევა კომპოზიტთა სიუხვითა და ნაირგვარობით, მხატვრული ხერხების არაორდინარულობით, გასაოცარი სიტყვათქმნადობით, პროზაულ-პოეტური ეპიზოდებით.

ლიტერატურა

გურამ დოჩანაშვილი, „სამოსელი პირველი“, 1990, თბილისი.

Maka Labartqava

Towards the Artistic and Stylistic Characterization of G. Dochanashvili's Prose („The first garment“)

S u m m a r y

Guram Dochanashvili's prose is distinctive and diverse. Reader's attention is drawn to writer's metaphors, comparisons, epithets, composites, stylistic features and many others.

G. Dochanashvili is a great coiner of new words. Several few-worded entries coined by the writer, are striking. The coined words give special expression to utterance. From this standpoint, G. Dochanashvili's „The first garment“ is noteworthy.

G. Dochanashvili's prose is characterized by prosaic and poetic episodes, as well.